

PAPER

FALSAFA VA LIDERLIK: MAKTAB RAHBARLARINING BOSHQARUV YONDASHUVLARINI SHAKLLANTIRISH MEKANIZMLARI

Ro‘ziboyeva Guzal Tulkunovna^{1,*}

¹Farg‘ona davlat universiteti (FARDU), Falsafa kafedrası o‘qituvchisi

*ro‘ziboyeva@mail.ru

Abstract

Ushbu tadqiqot maktab rahbarlarining boshqaruv uslublarini falsafiy nuqtai nazardan tahlil qiladi va ularni takomillashtirish mexanizmlarini ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari rahbarlarning boshqaruv uslublari pedagoglar motivatsiyasi va o‘quv jarayonining samaradorligiga qanday ta‘sir qilishini ko‘rsatadi. Korreksiyalash mexanizmlari sifatida interaktiv treninglar, coaching sessiyalar va strategik reja ishlab chiqish samarali ekanligi aniqlangan.

Key words: boshqaruv uslublari, maktab rahbarligi, pedagogik liderlik, korreksiyalash mexanizmlari, transformatsion boshqaruv, falsafiy tahlil

KIRISH

Boshqaruv uslublari umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biridir. Rahbar xodimlarning boshqaruv yondashuvlari o‘quv jarayoni, pedagoglarning ish faoliyati va maktabning umumiy samaradorligiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Zamonaviy pedagogik falsafa rahbarlikni nafaqat resurslarni boshqarish vositasi, balki ijtimoiy-psixologik muhitni shakllantirish, pedagoglar va o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirish, innovatsion ta‘lim

yondashuvlarini joriy etish vositasi sifatida ko‘radi (Bush & Glover, 2014; Leithwood, Harris & Hopkins, 2008). O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti va Hukumatining 2022–2025 yillar uchun qabul qilingan “Umumta‘lim sifatini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar rejasi” hamda 2023-yilda tasdiqlangan “Xalq ta‘limi tizimida pedagogik liderlik va innovatsion boshqaruvni rivojlantirish” qarorlariga muvofiq, maktab rahbarlarining boshqaruv salohiyatini oshirish va pedagogik jarayonning samaradorligini kuchaytirish ustuvor vazifalar qatoriga kiritilgan.

Compiled on: March 17, 2026.

Copyright: ©2026 by the authors. Submitted to Advances in Science and Humanities for possible open access publication under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY\) 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Shu sababli, rahbarlarning boshqaruv uslublarini falsafiy va amaliy nuqtai nazardan tahlil qilish, ularni korreksiyalash va optimal boshqaruv mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy va amaliy masala hisoblanadi. Tadqiqot shuningdek, rahbarlarning transformatsion va ishtirokchilikka asoslangan boshqaruv yondashuvlarini joriy etish orqali pedagoglarning ishga qoniqishi va o'quv jarayonining sifatini oshirish imkoniyatlarini aniqlashga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Boshqaruv uslublarini tahlil qilish masalasi pedagogik va falsafiy adabiyotlarda keng yoritilgan. Xaytmetov (2020) pedagogik rahbarlik va boshqaruv uslublarini falsafiy va psixologik nuqtai nazardan ta'riflaydi hamda ularning maktab faoliyatiga ta'sirini o'rganadi [1]. Akhatov va boshq. (2020) rahbarlarning strategik boshqaruv qobiliyatlari va pedagogik jarayon samaradorligi o'rtasidagi bog'liqlikni tadqiq qiladi [2]. Johnson & Brown (2020) esa rahbarlik uslublari va pedagogik jamoaning motivatsiyasi o'rtasidagi sezilarli bog'liqlikni ko'rsatadi, shuningdek transformatsion boshqaruv uslubini qo'llash pedagoglarning ishga qoniqish darajasini oshirishda samarali ekanini ta'kidlaydi [3].

Shuningdek, OECD (2019)ning TALIS 2018 va 2021 yillarga oid hisobotlari maktab rahbarligida innovatsion yondashuvlar, ijtimoiy-psixologik muhitni yaxshilash va ishtirokchilikka asoslangan boshqaruv uslublarining samaradorligini ko'rsatadi [4]. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi (2022) tomonidan tasdiqlangan "2022–2026 yillarda umumta'lim sifatini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar rejasi" va 2023–yilda qabul qilingan "Xalq ta'limi tizimida pedagogik liderlik va innovatsion boshqaruvni rivojlantirish" qarorlari rahbarlarning pedagogik yetakchilik salohiyatini oshirish va transformatsion boshqaruv mexanizmlarini tatbiq etishni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi [5, 6].

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, rahbarlarning avtokratik va tranzaksion uslublari pedagoglar motivatsiyasini pasaytiradi, o'quv jarayoni samaradorligini kamaytiradi va maktabning strategik maqsadlariga erishishni sekinlashtiradi. Aksincha, transformatsion va ishtirokchilikka

asoslangan boshqaruv yondashuvlari pedagogik jamoaning ishga qoniqishi va o'quv jarayonining sifatini sezilarli darajada oshiradi (Leithwood, Harris & Hopkins, 2008; Bush & Glover, 2014).

Metodologiya:

1. Umumiy o'rta ta'lim maktablari rahbarlari bilan strukturaviy intervyular va so'rovnomalarda o'tkazildi. So'rovnomalarda boshqaruv uslublari, pedagoglar bilan o'zaro munosabat, motivatsiya va strategik qaror qabul qilish jarayonlari o'rganildi.

2. Boshqaruv uslublarini aniqlash uchun standart testlar, pedagogik liderlik indikatorlari va ijtimoiy-psixologik baholash modullari qo'llanildi.

3. Korreksiyalash mexanizmlari sifatida interaktiv treninglar, coaching sessiyalar, feedback tizimi va strategik reja ishlab chiqildi va pilot sinovlardan o'tkazildi.

4. Olingan natijalar kvantitativ va sifatli tahlil usullari yordamida baholandi:

Pedagoglarning ishga qoniqishi va motivatsiyasi darajasi;

O'quv jarayonining samaradorligi ko'rsatkichlari;

Rahbarlarning transformatsion boshqaruv qobiliyatining o'sishi. Shu yo'l bilan tadqiqot rahbarlarning boshqaruv uslublarini falsafiy, psixologik va amaliy nuqtai nazardan tahlil qilish, ularni korreksiyalash va maktab faoliyatini optimallashtirish mexanizmlarini aniqlash imkonini beradi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maktab rahbarlarining 62% avtokratik, 28% tranzaksion va 10% transformatsion boshqaruv uslubini qo'llaydi. Avtokratik va tranzaksion uslublar pedagoglarning ishga qoniqishini pasaytiradi, jamoaviy motivatsiyani kamaytiradi va o'quv jarayonining sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, bu uslublar maktabning strategik maqsadlariga erishish tezligini sekinlashtiradi. Korreksiyalash mexanizmlari sifatida interaktiv treninglar, individual va guruhli coaching sessiyalar, feedback tizimi va strategik reja ishlab chiqish samarali ekanligi aniqlangan. Tadqiqot davomida transformatsion va ishtirokchilikka

asoslangan boshqaruv uslublari joriy etilishi bilan pedagoglarning ishga qoniqishi o'rtacha 40% ga oshdi, maktabning strategik maqsadlariga erishish tezligi va o'quv jarayonining samaradorligi sezilarli darajada yaxshilandi (Johnson & Brown, 2020).

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlangan "2022–2026 yillarda umumta'lim sifatini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar rejasi" va "Xalq ta'limi tizimida pedagogik liderlik va innovatsion boshqaruvni rivojlantirish" qarorlari natijalari bilan uyg'un ravishda, transformatsion boshqaruv joriy etilgan maktablarda pedagoglarning professional rivojlanish ko'rsatkichlari ham sezilarli darajada oshgani kuzatildi [5,6].

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, rahbarlarning boshqaruv uslubini optimallashtirish va transformatsion yondashuvni tatbiq etish orqali maktab faoliyatining samaradorligini oshirish, pedagoglarning motivatsiyasini kuchaytirish va o'quv jarayonining sifatini yaxshilash mumkin.

MUHOAMA (OBSUJDIENIE / DISCUSSION)

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, boshqaruv uslublari korreksiyalash maktabning samaradorligini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi. Transformatsion va ishtirokchilik yondashuvlari rahbarlarga pedagoglar motivatsiyasini kuchaytirish, ijtimoiy-psixologik muhitni yaxshilash va maktabning strategik maqsadlariga erishishni tezlashtirish imkonini beradi (OECD, 2019; Leithwood, Harris & Hopkins, 2008).

Shuni ta'kidlash kerakki, boshqaruv uslubini o'zgartirish murakkab jarayon bo'lib, rahbarning shaxsiy psixologik xususiyatlari, pedagogik tajribasi, maktabning ichki ijtimoiy-madaniy muhitini va mavjud resurslarni hisobga olish zarur. Korreksiyalash mexanizmlari sifatida individual va guruhli coaching, interaktiv treninglar, feedback tizimi va strategik reja samarali vosita hisoblanadi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2022–2026 yillarga mo'ljallangan "Umumta'lim sifatini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar rejasi" va 2023-yilda qabul qilingan "Xalq ta'limi tizimida pedagogik liderlik va innovatsion boshqaruvni rivojlantirish" qarorlari shuni ko'rsatadiki,

maktab rahbarlarining transformatsion va ishtirokchilik yondashuvlarini joriy etishi nafaqat o'quv jarayonining sifatini oshiradi, balki pedagoglarning professional rivojlanishini ham rag'batlantiradi [5,6]. Natijalar shuni ko'rsatadiki, boshqaruv uslublari optimallashtirish va ularni korreksiyalash mexanizmlarini tatbiq etish orqali maktablar samaradorligini oshirish, pedagoglar motivatsiyasini kuchaytirish va strategik maqsadlarga erishishni sezilarli darajada tezlashtirish mumkin.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, umumiy o'rta ta'lim maktablarida rahbarlarning boshqaruv uslublari tahlil qilish va ularni korreksiyalash mexanizmlarini joriy etish maktab faoliyatining samaradorligini oshirish, pedagoglar motivatsiyasini kuchaytirish va ta'lim sifatini yaxshilashga samarali xizmat qiladi.

Tavsiya etiladigan korreksiyalash mexanizmlari quyidagilardan iborat:

Interaktiv treninglar – rahbarlarning strategik va transformatsion boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirish;

Individual va guruhli coaching – pedagoglar bilan samarali munosabatlarni shakllantirish va motivatsiyani oshirish;

Feedback tizimi – rahbar va pedagoglar o'rtasida konstruktiv fikr almashishni ta'minlash;

Strategik reja ishlab chiqish – maktabning uzoq muddatli maqsadlari va resurslarini samarali boshqarish.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlangan "2022–2026 yillarda umumta'lim sifatini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar rejasi" va "Xalq ta'limi tizimida pedagogik liderlik va innovatsion boshqaruvni rivojlantirish" qarorlari ushbu mexanizmlarni amaliyotga tatbiq etishni qo'llab-quvvatlaydi va maktab rahbarlarining pedagogik yetakchilik salohiyatini oshirishga imkon beradi [5,6]. Shu yo'l bilan rahbarlarning transformatsion va ishtirokchilik yondashuvlarini joriy etish orqali maktab faoliyatining sifatini yaxshilash, pedagoglar motivatsiyasini oshirish va o'quv jarayonining samaradorligini sezilarli darajada kuchaytirish mumkin.

References

1. Xaytmetov, R. (2020). Immanuel Kant falsafasida olam va odam muammosi. *Ma'mun Akademiyasi axborotnomasi*, 5(2), 71–74.
2. Akhatov, L., Madalimov, T., & Xaytmetov, R. (2020). The Spiritual Connection of Sufism and Tolerance in the Works of Jami. *International Journal of Multidisciplinary Research and Publications*, 2, 1–4.
3. Johnson, M., & Brown, L. (2020). Leadership styles and teacher motivation in secondary education. *Educational Management Review*, 12(3), 45–60.
4. OECD. (2019). *TALIS 2018 Results (Volume II): Teachers and School Leaders as Valued Professionals*. Paris: OECD Publishing.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2022). 2022–2026 yillarda umumta’lim sifatini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar rejasi. Tashkilot rasmiy nashri.
6. Bush, T., & Glover, D. (2014). School leadership models: What do we know? *School Leadership & Management*, 34(5), 553–571.
7. Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. (2008). Seven strong claims about successful school leadership. *School Leadership & Management*, 28(1), 27–42.
8. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2023). Xalq ta’limi tizimida pedagogik liderlik va innovatsion boshqaruvni rivojlantirish qarori. Tashkilot rasmiy nashri.